

Sosiaalinen kuntoutus Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveyspalvelukuntayhtymä Soitessa

PRO SOS -hanke

Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA

Heli Huhta

4.6.2018

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	3
2. Selvityksen toteuttaminen	4
3. Sosiaalinen kuntoutus Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystyöntekijöiden näkemyksen mukaan	7
3.1. Mitä sosiaalinen kuntoutus on Soiteissa?	7
3.2. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi	10
3.3. Päätöksenteko ja asiakasohjaus	12
3.4. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluita, työmuotoja ja palvelujatkumia	15
3.5. Seuranta ja arviointi	18
4. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeet	19
5. Yhteenveto	21
LÄHTEET	23
LIITE 1 Kutsu sosiaalisen kuntoutuksen työpajaan	25
LIITE 2 Sosiaalisen kuntoutuksen työpajan diat	26

1. Johdanto

Tämän selvityksen tarkoituksena on kuvata Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymä Soiten (jatkossa Soite) järjestämää sosiaalista kuntoutusta. Selvityksessä käydään läpi, kenelle sosiaalisen kuntoutuksen palvelut on tarkoitettu, millä tavalla palvelut on järjestetty, miten Soite järjestää sosiaalisen kuntoutuksen palveluita ja kuka niitä tuottaa. PRO SOS -hankkeen yhtenä tavoitteena on luoda uudenlaista sosiaalityötä. Sosiaalityön toimintaympäristön uudistumiseen ovat vaikuttaneet maakunta- ja sote-uudistus, perustoimeentulotuen Kela-siirto sekä 2015 vuonna voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki (PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa, hankesuunnitelma ajalle 1.8.-2016 – 31.12.2018.) Tämä tulee ottaa huomioon erityisesti sote-palveluiden järjestämisen ja tuottamisen rakenneuudistuksessa. Hankkeen tavoitteena on yhtenäistää ja mallintaa aikuissosiaalityön käytäntöjä tulevan maakunnallisen sosiaalityön hyödyksi. (PRO SOS -hankkeen toteutussuunnitelma 2017–2018, 8 – 11.)

Uudistuminen mahdollistaa sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen suhteen jäsentämisen. Sosiaalityöllä ”tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä” (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 15§).

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan lain mukaan (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17§) sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu: 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen; 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen; 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan; 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä määrittää sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Siinä sosiaalinen kuntoutus määritellään yhdeksi sosiaalihuollon palveluksi. Sosiaalihuoltolaki kiinnittää erityistä huomiota nuoriin aikuisiin (18 – 24 -vuotiaisiin), joille tulee nuoren tarpeen mukaan tarjota sosiaalista kuntoutusta. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. Nuorten tarvitsema sosiaalinen kuntoutus on kokonaisuus, johon voi kuulua arkielämän taitojen oppimista, työelämä- ja opiskelutaitojen harjoittelua ja nuorten tarvitsemia muita palveluja. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas, 34.) Esimerkiksi nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa tarvitaan monipuolisia palveluja, joiden avulla pystytään vastaamaan nuorten yksilöllisiin palvelutarpeisiin. Tutkimusten mukaan kohtaaminen tai kohtaamattomuus asiakaspalvelutilanteissa ovat ratkaisevia asioita esimerkiksi nuorten palveluissa syrjäytymisessä, osallisuuden kokemisessa ja aktiivisuuden palauttamisessa. Huono-osaiset nuoret tarvitsevat pirstoutuneen ja vastaanottokeskeisen palvelujärjestelmän sijaan myönteistä identiteettiä rakentavaa ja kunnioittavaa kohtaamista sekä kokonaisvaltaista kanssakäyntiä. (Tuusa ym. 2014, 16.)

2. Selvityksen toteuttaminen

Tämä selvitys toteutettiin osana PRO SOS –hankkeen SONet BOTNIA:n osahanketta. SONet BOTNIA on Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus, johon kuuluvat Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa. Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymä Soite on maakunnallinen perus- ja erikoispalvelut sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yhteenliittävä kuntayhtymä. Soiteissa yhdistyivät (1.1.2017) seuraavat organisaatiot:

- Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoidon- ja peruspalvelukuntayhtymä Kiuru (sis. Keski-Pohjanmaan keskussairaala ja Peruspalveluliikelaitos Jyta ja Keski-Pohjanmaan erityishuoltopiiri)
- Kokkolan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymä (sis. Kruunupyy)
- Perhon kunnan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymä

Soiteiden jäsenkuntia ovat Kokkola, Kruunupyy, Kaustinen, Veteli, Halsua, Perho, Lestijärvi, Toholampi ja Kannus.

Tämän selvityksen aineisto kerättiin järjestämällä työpaja sosiaalisesta kuntoutuksesta Soiten sosiaalipalveluiden aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen tiimeille mukaan lukien maakunnan aikuissosiaalityön tiimi, maahanmuuttajatyön tiimille, palveluohjauksen tiimille mukaan lukien sairaalassosiaalityön tiimi, yhdyskuntatyön ja asumisneuvonnan tiimi sekä TYP. Työpaja järjestettiin Kokkolassa 9.11.2017.

Ennen tilaisuutta eri tiimien työntekijöitä oli pyydetty tekemään tiimeissä etukäteistehtävä, jossa kartoitettiin, miten Soite selvittää aikuissosiaalityön asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen ja sosiaalisen toimintakyvyn, tunnistaa sosiaalihuoltolain määrittelemän erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat ja mitä mittareita arvioinnissa käytetään apuna. Etukäteistehtävässä pyydettiin myös kuvaamaan sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä/toimintamalleja aikuissosiaalityössä, sekä hyviä käytäntöjä. Lisäksi kysyttiin, mitä kehitettävää yksikön tarjoamassa sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessissa tai työmuodoissa on. Etukäteistehtävä lähetettiin edellä mainittujen tiimien työntekijöille sähköpostilla (LIITE 1).

Etukäteistehtäviä palautui kaikilta neljältä tiimiltä, joille etukäteistehtävä oli lähetetty: yhdyskuntatyö ja asumisneuvontatiimiltä, terveysosiaalityö ja palveluohjaustoiminnalta, aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen tiimiltä sekä maakunnan aikuissosiaalityön tiimiltä.

Työpajapäivässä marraskuussa 2017 oli mukana 16 Soiten sosiaalipalveluiden työntekijää, samoja työntekijöitä, jotka olivat tehneet etukäteistehtävän. Osallistujamäärä oli rajattu, jotta keskustelun nauhoittaminen oli teknisesti mahdollista. Aluksi käytiin läpi hanketyöntekijä Heli Huhdan lyhyt kooste sosiaalisesta kuntoutuksesta, joka pohjautui sosiaalihuoltolain 17 §:ään (LIITE 2). Tämän jälkeen työskentelyä jatkettiin ryhmissä kuuden eri teeman avulla.

Tuotokset purettiin yhteiskeskustelussa. Työpajapäivän päätöskeskustelu, jossa jokainen ryhmä toi omat ajatuksensa sosiaalisesta kuntoutuksesta esille, äänitettiin osallistujien luvalla. Ryhmät keskustelivat seuraavien teemojen ja apukysymysten avulla:

1. PALVELUTARPEEN ARVIOINTI

- Kuka pääsee sosiaaliseen kuntoutukseen? Millä kriteereillä? (erityisen tuen tarpeessa olevat)
- Kuka arvioi sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen?
- Millaisia mittareita on käytössä tai kokeiltu arviointivaiheessa?

2. PÄÄTÖKSET SOSIAALISESTA KUNTOUTUKSESTA

- Millaisia päätöksiä tehdään liittyen sosiaaliseen kuntoutukseen?

- Kuka/ketkä nämä päätökset tekee? Yksilöhuollolliset päätökset/asiakasohjausryhmät tms.
- Onko perusaikuissoisaalityössä erillisiä tiimejä, jotka vastaavat sosiaalisesta kuntoutuksesta? Kunnan sisäinen organisoituminen?

3. PALVELUT JA PALVELUJATKUMOT

- Minkälaisia palveluja on tarjolla?
- Kuka palveluita tuottaa?
- Kunnan omat palvelut? Ostopalvelut? Muut kolmannen sektorin tuottamat palvelut? Näiden suhde?
- Minkälaisia palvelupolkuja/jatkumota asiakkailta on?
- Mitkä palvelut toimivat mielestänne ja mitkä taas eivät? Esimerkkejä.

4. SEURANTA JA ARVIOINTI

- Miten sosiaalisen kuntoutuksen prosessia yksilön kohdalla seurataan?
- Miten prosessia arvioidaan?

5. SOSIAALINEN KUNTOUTUS JA AIKUISOISAALITYÖ

- Miten jäsenätte ja kuvaatte eroa soisaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen välillä?

6. KEHITTÄMINEN

- Mitä kehitettävää kunnassanne on sosiaaliseen kuntoutukseen sisällöllisesti?
- Millaisia mallinnettuja/kuvattuja sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiä kunnassanne on? Yksilö/ryhmä/yhteisösoisaalityöhön
- Mistä kunnassanne tarvittaisiin lisää tietoa liittyen sosiaaliseen kuntoutukseen? Esimerkiksi käytäntötutkimuksien ja opinnäytetöiden pohjalta.

Työpajan jälkeen työpajaan osallistuneille ja/tai etukäteistehtävän tekemiseen osallistuneille Soiten soisaalipalveluiden työntekijöille (26) lähetettiin vielä webropolin kautta kysymys, jossa heiltä kysyttiin, miten he määrittelevät soisaalihoitolain mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen. Tähän kyselyyn vastasi 9 työntekijää. Tämä kysymys lähetettiin siksi, että työpajamateriaaleja purettaessa tämä kysymys jäi kaipaamaan vielä lisäselvitystä. Näin osallistujat pohtivat vielä tarkemmin sosiaalisen kuntoutuksen määritelmää. Tämän raportin aineistona on käytetty työpajan nauhoitettua keskustelua, joka litteroitiin, hanketyöntekijän tekemät muistiinpanot työpajasta ja kyselyyn tulleet vastaukset.

3. Sosiaalinen kuntoutus Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä Soiten työntekijöiden näkemyksen mukaan

Tässä luvussa esittelen sosiaalisen kuntoutuksen määritelmiä, toimijoita ja prosesseja sen mukaan, miten työpajoihin osallistuneet työntekijät niitä toivat esiin.

3.1. Mitä sosiaalinen kuntoutus on Soitessa?

Työpajaan osallistuneiden työntekijöiden näkemyksen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä on laaja ja määritelmän tekeminen on vaikeaa. Työntekijöille on noussut huoli siitä, että sosiaalinen kuntoutus nähdään niin laajana, että kaikki sosiaalitoimen toiminta saatetaan nimetä sosiaalisesti kuntoutukseksi. Silloin joudutaan sellaiseen tilanteeseen, että kaikkea toimintaa, missä sosiaalitoimi on jotenkin asiassa mukana, pidetään sosiaalisena kuntoutuksena. Tästä seuraa se, että sosiaalityön rajalliset resurssit eivät riitä kaikille. Vaarana on, että myös heikoimmassa asemassa olevat ja eniten tukea tarvitsevat eivät saa riittävästi sosiaalityön asiantuntijapalveluja. Sosiaalinen kuntoutus tulisi määritellä aina yksilökohtaisesti, ja sen mukaan määritellä asiakkaan tarvitsemat palvelut. Työpajaan osallistuneet työntekijät määrittelivät sosiaalisen kuntoutuksen seuraavasti:

Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana on, että henkilöllä on vajausta omissa taidoissa tai resursseissa huolehtia itsestään ja toimia yhteiskunnassa muiden hyväksi. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalitoimen järjestämää, tuottamaa ja ostamaa kuntoutusta, jonka tarkoituksena on parantaa henkilön toimintakykyä huolehtia itsestään ja toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Sosiaalisen kuntoutuksen tulee olla ennalta ehkäisevää, suunnitelmallista, oikea-aikaista, tavoitteellista sekä sitä tulee pystyä arvioimaan. Sosiaaliselle kuntoutukselle tulee pystyä määrittelemään alku ja loppu. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestäminen vaatii eri toimijoiden yhteistyötä ja osaamisen yhdistämistä asiakkaan hyödyksi.

Työntekijöidät määrittelevät sosiaalityön sosiaalisen kuntoutuksen yläkäsitteeksi. Sosiaalinen kuntoutus on osa sosiaalityötä. Sosiaalinen kuntoutus voi olla ammattihenkilöstön tapaamisia, ohjausta ja neuvontaa. Sosiaalinen kuntoutus pohjautuu sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan arvioon ja kartoitukseen, jonka pohjalta asiakkaalle määritellään hänen tarvitsemansa tuki ja apu. Sosiaalinen kuntoutus on aina ajallisesti määritelty ja siihen on asetettu selkeät tavoitteet, jotka on

laadittu yhdessä asiakkaan kanssa. Tavoitteet asetetaan asiakkaan yksilöllisistä tarpeista käsin. Sosiaalista kuntoutusta tulee myös aina arvioida ja seurata. Sosiaalisen kuntoutuksen tulokset näkyvät usein pitkällä aikajänteellä, vaikkakin tulosten mittaaminen on haasteellista. Hyviä kokemuksia on saatu esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien palveluissa Soitessa. Pitkäaikaistyöttömien työllistymistä edistävällä monialaisella yhteispalvelulla arvioidaan asiakkaan palvelutarpeet yhdessä TE-toimiston, sosiaalitoimiston ja Kelan kanssa. He laativat asiakkaalle suunnitelman, jossa ovat tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet sekä vastaavat prosessin etenemisestä ja seurannasta. Seurantaa tehdään säännöllisesti 3-6 kk välein.

Työpajaan osallistuneiden mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on vahvistaa asiakkaan oman elämän hallintaa, arkipäivän rytmittämistä, selviytymistä arjessa sekä arjessa tukemista, sosiaalista kanssakäymistä, sosiaalisia taitoja ja valmiuksia, talouden hallintaa, itsetuntoa, lisätä osallisuutta, ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä asiakkaan toimintakykyä. He näkevät, että sosiaalinen kuntoutus on myös asiakkaan kanssa kulkemista; asiakkaan kanssa mennään yhdessä hoitamaan Kelaan asioita yms. Soiten työntekijät kertoivat, että sosiaalityössä määritellään asiakkaalle tavoitteet ja sosiaalisessa kuntoutuksessa pyritään ne asetetut tavoitteet toteuttamaan. Sosiaalinen kuntoutus voi tähdätä asiakkaan koulutukseen pääsemiseen, vertaistuen avulla kriisistä selviytymiseen tai työhön paluun tukemiseen. Tällöin sosiaalinen kuntoutus on yksilötyötä. Yksilösosiaalityön tavoite on asiakkaan kuntoutuminen. Sosiaalinen kuntoutus voidaan toteuttaa osallistamalla asiakasta ryhmätoimintaan, vertaistukiryhmään, vapaaehtoistyöhön tai johonkin muuhun toiminnalliseen työskentelyyn tai kuntouttavaan työtoimintaan. Sosiaalisen kuntoutuksen tulee olla mielekästä asiakkaalle.

Työntekijöiden mukaan sosiaalitoimen tekemä aikuissosiaalityö voidaan nähdä enemmän asiakasta velvoittavana, kun taas sosiaalinen kuntoutus perustuu enemmän asiakkaan omaan vapaaehtoisuuteen. Tästä on muutama käytännön esimerkki. Esimerkiksi Kela voi velvoittaa asiakasta asioimaan sosiaalihuollossa, aikuissosiaalityössä, ettei etuus katkea. Tällöin asiakas on "pakotettu" asioimaan sosiaalihuollossa, jos haluaa säilyttää Kelan maksaman etuuden. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa sen sijaan mietitään, millainen palvelu asiakkaalle sopii, täyttääkö hän palveluun pääsyn kriteerit ja syntyykö oikeus päästä palveluun. Sosiaaliseen kuntoutukseen ei tulisi liittyä velvoitteita tai pakkoa.

Miten aikuissosiaalityön tarjoamat sosiaalityöntekijän palvelut tulisi määritellä? Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 14§) määrittelee sosiaalityön yhdeksi sosiaalipalveluksi. Asiakkaalla on oikeus saada

kirjallinen päätös hänelle myönnetystä sosiaalipalveluista. Tällä hetkellä Soitessa sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja ei tee kirjallista päätöstä asiakastietojärjestelmään sosiaalityöstä, sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan tapaamisista. Tapaamiset perustuvat asiakkaan vapaaehtoisuuteen käydä vastaanotolla. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalipalvelu, josta tulisi aina tehdä kirjallinen päätös asiakkaalle. Eli onko sosiaalityöntekijän antama intensiivinen tuki asiakastapaamisilla asiakkaalle tällöin sosiaalista kuntoutusta? Näiden asioiden määrittäminen on vielä Soitessa kesken.

Sosiaalista kuntoutusta tarjotaan usein pitkäaikaistyöttömille, mielenterveys- ja päihdepalvelujen asiakkaille, sekä moniongelmaisille asiakkaille. Sosiaalisesta kuntoutuksesta vastuu kuuluu kaikille työntekijöille, erillisiä sosiaalisen kuntoutuksen tiimejä Soitessa ei ole.

Sosiaalityön tulevaisuus ja paikka tulevassa maakunta-sote-rakenteessa huolettavat työntekijöitä. Soiten työntekijöiden näkemyksen mukaan perussosiaalityö ei voi toimia tulevaisuudessa ”avoimien ovien -päivät” tyyllillä, jolloin asiakas voi tulla vastaanotolle milloin haluaa - tai olla tulematta. Sosiaalityön resurssit ovat rajalliset. Jotta pystytään takaamaan laadukas työ ja tarjoamaan sosiaalityötä kaikille sitä tarvitseville, täytyy sosiaalityön jatkossa olla suunnitelmallista ja asiakkaankin sitoutua toimimaan tehdyn suunnitelman mukaan, toteavat Soiten työntekijät.

Sosiaalityö on asiantuntijatyötä, jossa sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat tekevät päätöksiä. He arvioivat, täyttävätkö nämä asiakkaat sosiaalityön palveluiden kriteerit ja ohjaavat osan asiakkaista kuntapuolelle hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palveluiden (HYTE) piiriin. HYTE -palveluiden kehittäminen on tällä hetkellä vielä kesken, eikä vielä voi sanoa, mitä palveluita siihen tulevaisuudessa sisältyy. Myös sitä pohdittiin, miten tulevaisuudessa erotellaan HYTE -palvelut sosiaalityöstä ja sosiaalisesta kuntoutuksesta.

Myös lainsäädäntö rajoittaa sosiaalista kuntoutusta. Esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa (laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001), joka on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, ei voi toimia sairauslomalla oleva henkilö. Sosiaalista kuntoutusta ei ole terveyden kuntoutus tai psyykinen kuntoutus, vaikka ne parantavat asiakkaan sosiaalisen elämän toimintakykyä. Lisäksi sosiaalista kuntoutusta voidaan rajata niin, että sosiaalinen kuntoutus ja ryhmätoiminta eivät ole sama asia. Ryhmäliikunta on ryhmäliikuntaa eikä sosiaalilista kuntoutusta, vaikka ryhmätoimintana se varmaan myös lisää henkilön sosiaalisia kykyjä ja on hyödyllistä ja mukavaa, toteavat Soiten työntekijät.

3.2. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi

Soiten työntekijät haluavat pitää sosiaalisen kuntoutuksen kynnyksen matalana. Jokaisella sosiaalitoimen asiakkaana jo olevalla henkilöllä tulee olla mahdollisuus päästä sosiaaliseen kuntoutukseen. Samoin jokaisella asiakkaalla, joka itse pyytää tai kokee tarvitsevansa sosiaalista kuntoutusta, tulee olla mahdollisuus päästä mukaan. Tällöin asiakas itse on motivoitunut muutokseen. Asiakkaalla itsellään on suuri rooli sosiaalisen kuntoutuksen sisällön määrittelyssä itselleen. Asiakas itse tuo esille, mitä hän kokee tarvitsevansa. Toisaalta voi olla myös niin, että työntekijä näkee, että asiakas hyötyisi sosiaalisesta kuntoutuksesta. Työntekijällä on suuri rooli ja vastuu siitä, kuka pääsee sosiaaliseen kuntoutukseen. Työntekijällä täytyy olla asiakkaaseen luottamuksellinen ja hyvä suhde, jotta asiakkaan todellinen tilanne tulee esille ja asiakas saa oikean tuen tilanteeseensa. Asiakkaan tarve sosiaaliseen kuntoutukseen voi nousta esille myös muualla, esimerkiksi asiakas voi käydä kaikille avoimessa ryhmässä / kahvituvalla, jossa työntekijä huomaa, että tämä asiakas voisi hyötyä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tällöin hän ohjaa asiakkaan sosiaalityöhön.

Soitessa sosiaalinen kuntoutus perustuu sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan tekemään palvelutarpeen arvioon yhdessä asiakkaan kanssa. Tarvittaessa voidaan palvelutarpeen arvio tehdä moniammatillisena. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arvioinnissa Soite työntekijät pitävät kriteerinä sitä, että asiakas on erityisen tuen tarpeessa oleva. Usein sosiaaliseen kuntoutukseen päätyvällä asiakkaalla voi olla yksi tai useampia haasteita. Näitä haasteita ovat pitkäaikaistyöttömyys, päihde- ja mielenterveysongelmat, vaikeus hoitaa omia asioita tai asiakkaalla on talousvaikeuksia. Tyypillisesti sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa oleva on syrjäytymisuhan vaarassa oleva työikäinen, joka on syrjäytynyt työelämästä, koulutuksesta tai muuten yhteiskunnan toiminnoista. Hän voi olla myös nuori, toteavat Soiten työntekijät.

Arviointi sosiaalisesta kuntoutuksesta tehdään Soitessa keskustellen asiakkaan kanssa. Työntekijä ja asiakas arvioivat asiakkaan tilannetta yhdessä. Arviointia tekevät yhdessä asiakkaan kanssa asiakkaan omatyöntekijä ja tarvittaessa mukaan kutsutaan moniammatillinen tiimi. Toisinaan tarvitaan mukaan myös asiakkaan oma läheisverkosto. Arvioinnin apuna voidaan käyttää monialaisen asiantuntijaverkoston tuntemusta ainoastaan asiakkaan luvalla. Verkostokartta on yksi työmenetelmä, jota Soiten työntekijät kertoivat hyödyntävänsä. Verkostokartan avulla voidaan

esimerkiksi kartoittaa asiakkaan tukiverkostoja (Lastensuojelun käsikirja 2018). Lisäksi asiakkaalla mm. mahdollisuus käydä terveydenhoitajalla. Terveyssoseaalityössä on käytössä BDI-mittari. BDI-kysely kartoittaa asiakkaan masennuksen oireita (Masennuskysely (BDI-21)).

Soitessa sosiaalisen kuntoutuksen arviointi perustuu alkukartoitukseen, palvelutarpeen arviointiin, keskusteluun asiakkaan kanssa sekä moniammatilliseen palvelu-/aktivointi-/kotoutumissuunnitelmaan. Nämä suunnitelmat antavat laajan ja kattavan kuvan asiakkaan tilanteesta ja sitä kautta nähdään, mitä asiakkaan tilanne vaatii. Samalla saatetaan asiakkaan tarvitsemat palvelut ja mahdolliset tuet ajan tasalle. Asiakasta tavataan toimistossa ja tarvittaessa tehdään kotikäynti. Arvioinnin tekeminen on yhteistyötä eri yksiköissä toimivien työntekijöiden kanssa. Erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat tunnistetaan moniammatillisessa viranomaisyhteistyössä eri tahojen kanssa. Voidaankin sanoa, että arvioinnissa käytetään apuna ”ammattillista mutu-tuntumaa”, ammatillista arviota, mikä on työntekijän omaan työkokemukseen perustuvaa ammatillista osaamista ja taitoa arvioida asiakkaan tarpeita. Viranomaisyhteistyössä mukana ovat terveydenhuolto, psykiatrian yksikkö, TE-toimisto, oppilaitokset, Kela ja laaja järjestökenttä, joka kattaa kansalaisjärjestöt, erilaiset säätiöt ja vapaaehtoisen kansalaistoiminnan. Tärkeä osa arviointia on myös esimerkiksi järjestö- ja säätiötoimijoiden järjestämän kuntouttavan työtoiminnan ohjaajilta saatu palaute asiakkaasta.

Soiten palvelutarpeenarvioinnissa käytetään vähän mittareita, joista voi saada vertailukelpoista ja tilastoitavaa tietoa asiakkaiden elämäntilanteesta, kuntoutuksen tarpeesta tai kuntoutuksen etenemisestä. Arvioinnin apuna on lähdetty kokeilemaan Kykyviisaria, joka on TTL yhdessä Sokra-hankkeen kanssa kehittämä toimintakykymittari. Se on työ- ja toimintakyvyn itsearviointimenetelmä työikäisille. Sen lisäksi käytetään erilaisia asiakaspalautelomakkeita, sairaalassa tehdään toimintakyvyn kartoitus ja ulkomaalaistoimistossa on käytössä ”liikennevalot”. ”Liikennevalot” on erityisesti ulkomaalaisasiakkaiden käyttöön kehitetty väline, jossa asiakas voi eriväristä paperia näyttämällä kommunikoida. Vihreä valo kertoo, että hän on samaa mieltä tai on ymmärtänyt asian, keltainen kertoo epävarmuudesta asian ymmärtämisestä ja punainen osoittaa asiakkaan olevan täysin eri mieltä tai tarvitsevansa paljon lisätietoa asiasta. ”Liikennevalot” -menetelmää on alun perin kehitetty Pietarsaareissa. Soitessa sitä on jalostettu omaan käyttöön paremmin sopivaksi.

Mittarin käyttö voi olla jäykkää, mikäli tarkastellaan asiakkaan tilannetta vain mittarin antamien pisteiden valossa. Erilaiset mittarit tuottavat näkyvää tietoa asiakkaalle itselleen, lähityöntekijälle, organisaatiolle, päättäjille jne. Arviointi on työläs vaihe, ennen kuin asiakas pääsee aloittamaan

sosiaalisen kuntoutuksen. Päätöksiä ei tehdä perusteettomasti, vaan jokainen asiakas edellyttää tarkkaa perehtymistä.

3.3. Päätöksenteko ja asiakasohjaus

Soitessa päätökset sosiaalisesta kuntoutuksesta tehdään aikuissosiaalityössä, terveystieteissä, terveyspsykiatriassa voidaan tehdä vain suosituksia. Terveystieteillä ei ole päätösvaltaa. Päätökset palvelusta tekee sosiaalityöntekijä yhdessä asiakkaan / omaisten / yhteistyötahojen kanssa.

Erillisiä sosiaalisen kuntoutuksen tiimejä ei Soitessa ole, joten sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä tekevät useamman eri palvelualueen työntekijät. Käyttöoikeuksilla asiakastietojärjestelmiin ja niiden toimintoihin rajataan sitä, kenellä on oikeus tehdä mistäkin palvelusta päätös ja minkälaisia päätöksiä kukin ammattihenkilö voi tehdä. Nämä käyttöoikeudet riippuvat siitä, millä palvelualueella työskentelee.

Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveyspalvelukuntayhtymän tuottamista omista palveluista ei aina välttämättä tehdä päätöstä. Varmimmin päätökset tehdään ostopalveluista. Seuraavista palveluista Soiten aikuissosiaalityössä tehdään viranhaltijapäätökset:

- kuntouttava työtoiminta
- ryhmätoimintaan osallistuminen
- ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki, esim. harrastusmenot
- työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelun (TYP) asiakassuunnitelman mukaiset palvelut (kuntouttava työtoiminta)
- välitystili
- maahanmuuttajanuorille: sosiaaliohjaus
- ennakollinen lastensuojeluilmoitus / päihdekuntoutus

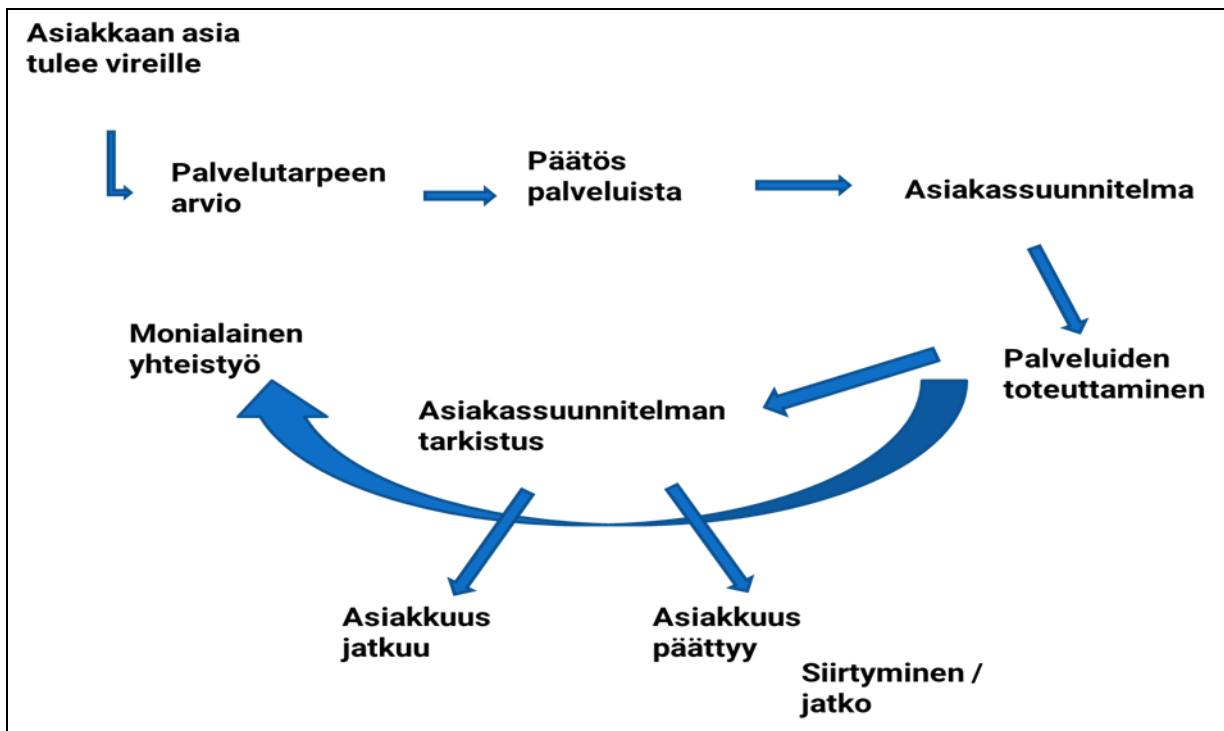
Ryhmätoimintaan osallistumisesta ei välttämättä tehdä päätöstä, jos se on Soiten omaa toimintaa. Silloin kirjataan asiakaskertomukseen, että asiakasta on ohjattu ryhmätoimintaan. Päätöksiä ei myöskään tehdä etsivästä nuorisotyöstä, vaan se voidaan kirjata asiakassuunnitelmaan. Etsivä nuorisotyö ei ole sosiaalipalvelu eikä sosiaalista kuntoutusta, vaan se on nuorisotoimen tarjoama palvelu.

Soiten työntekijöiden näkemyksen mukaan esimerkiksi täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta tehdään asiakkaalle aina päätös. Päätös tehdään myös kuntouttavasta työtoiminnasta. Tällöin asiakkaalle laaditaan aktivointisuunnitelma tai monialainen työllistämissuunnitelma. Kuntouttavassa työtoiminnassa tehdään myös keskeyttämispäätöksiä. Keskeyttämispäätöksestä puhutaan silloin, kun asiakas keskeyttää siinä palvelussa, josta hänelle on tehty päätös. Kuntouttavassa työtoiminnassa tämä keskeyttämispäätös on asiakkaan kannalta hyvin tärkeä, jotta hän välttyy menettämästä työmarkkinatukeaan tai työttömyyskorvaustaan. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001, 5§) ohjaa tekemään keskeyttämispäätöksen, jos asiakas syystä tai toisesta haluaa lopettaa kuntouttavassa työtoiminnassa. Keskeyttämisestä sovitaan pääsääntöisesti asiakkaan kanssa. Tällöin arvioidaan, ettei palvelu ole sillä hetkellä asiakkaalle oikea-aikainen.

Soiten työntekijöiden kanssa käytiin keskustelua myös siitä, että tulevaisuudessa voitaisiin tehdä asiakkaalle päätös myös sosiaaliohjauksesta esimerkiksi silloin, kun asiakkaalle on kertynyt vuokratästejä. Sosiaalihuoltolain mukaisella sosiaaliohjauksella tarkoitetaan neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on asiakkaan hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä (SHL 1301/2014). Tällöin sosiaaliohjausta annettaisiin asiakkaalle intensiivinen jakso, jolla pyritäisiin ehkäisemään tulevat vuokratelat. Samoin voitaisiin toimia uuden maahanmuuttajaryhmän kanssa, jolloin uusille maahanmuuttaja-asiakkaille tehtäisiin päätös sosiaaliohjauksesta.

Soiten työntekijöitä kuuntelemalla on löydettävissä alla oleva asiakasprosessi:

palvelutarpeen arviointi -> suunnitelma / tavoitteet -> palvelun myöntäminen -> palvelun järjestäminen -> vaikuttavuuden / palvelun / tavoitteiden saavuttamisen arviointi

Kuvio 1. Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän laatima sosiaalisen kuntoutuksen prosessi.

Soiten sosiaalisen kuntoutuksen prosessia on hahmoteltu yllä olevaan kuvioon 1. Kuvioista puuttuu vielä vaikuttavuuden / palvelun / tavoitteiden saavuttamisen arviointi. Se voidaan ajatella sisältyvän asiakassuunnitelman tarkistamiseen. Sosiaalihuollon asiakaslain (812/2000) 7§:ssä säädetään sosiaalihuoltoa toteutettaessa asiakkaan kanssa yhteisymmärryksessä laadittavasta suunnitelmasta. Pääsääntöisesti suunnitelman laatii asiakkaan oma työntekijä ja se laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 118–119). Asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä arvioidaan asiakkaan henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista ja asetetaan asiakkaan kanssa uusia tavoitteita. Soiten työntekijät totesivat, että palvelun vaikuttavuutta ei välttämättä kuitenkaan siinä tilanteessa arvioida. Tämänkin arvioimisen tärkeys on jo tiedostettu Soitessa, ja sen kehittämistyö on aloitettu.

Tämä prosessi ei kuitenkaan toimi aina toivotulla tavalla. Prosessissa tärkeää on tarkastella asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen asiakassuunnitelmia säännöllisesti. Soiten työntekijöiden mukaan selkein ja toimivin malli löytyy pitkäaikaistyöttömien aktivointityöstä. Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakassuunnitelmaa kutsutaan aktivointisuunnitelmaksi tai monialaiseksi työllistämissuunnitelmaksi. Ilman aktivointisuunnitelmaa asiakas ei voi ohjautua kuntouttavaan

työtoimintaan. Aktivointisuunnitelman laadinnassa ovat mukana kunnan sosiaalitoimi, TE-toimisto ja asiakas. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001, 5§ ja laki työllistymistä edistävästä monialaisesta palvelusta 1369/2014, 4§). Selkeitä prosesseja on löydettävissä myös asumisneuvontatyöstä sekä taloudellisen tilanteen tukemisesta, jossa tilanteen arviointi johtaa päätöksentekoon.

3.4. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluita, työmuotoja ja palvelujatkumia

Kuntouttavan sosiaalityön keskeisiä työmenetelmiä ovat psykosiaalinen työskentely, palveluohjaus, verkostotyö ja sosiaalinen kuntoutus. Psykososiaalinen työ keskittyy henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen, jonka tarkoituksena on motivoida, voimaannuttaa ja valtaistaa asiakasta. Suunnitelmallisen aikuissosiaalityön ja intensiivisen palveluohjauksen tarkoituksena on neuvoa ja ohjata asiakasta palvelujen käytössä sekä tukea erityisen tuen tarpeessa olevan asiakkaan selviytymistä. Verkostotyö on moniammatillista työskentelyä, jossa eri alojen ammattilaiset työskentelevät yhdessä tuottaen asiakkaalle lisähyötyä. Sosiaaliseen kuntoutukseen voi sisältyä yksilöllistä ja ryhmämuotoista tukea ja valmennusta, joiden avulla edistetään asiakkaan osallisuutta, elämänhallintaa, vuorovaikutustaitoja, tulevaisuuden suunnitelmia, arjessa selviytymistä ja itsenäistä asumista. (Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen 2017, 14–15.) Seuraavaksi käyn läpi erilaisia sosiaalisen kuntoutuksen työotteita, joita Soitessa käytetään sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa.

Yksilökeskeinen työote, psykososiaalinen työ ja suunnitelmallinen sosiaalityö

Yksilökeskeinen työote tarkoittaa työskentelyä, jossa kaikki kohtelevat toisiaan yksilökeskeisesti. Psykososiaalinen työote tarkoittaa asiakkaan kokonaisvaltaista huomioimista sosiaalityössä. Siinä huomioidaan asiakkaan sisäiset ja ulkoiset resurssit. (Toikko 1997, 169.) Suunnitelmallinen aikuissosiaalityö sisältää kokonaisvaltaisen asiakkaan palvelutarpeen kartoituksen, asiakassuunnitelman sekä työskentelyn suunnitelman mukaisesti. Suunnitelman toteutumista arvioidaan yhdessä asiakkaan kanssa prosessin aikana. (Suunnitelmallinen aikuissosiaalityö 2018.) Työpajaan osallistuneiden työntekijöiden näkemyksen mukaan sosiaalityöntekijän tai

sosiaaliohjaajan antama ammatillinen ohjaus ja neuvonta nähdään suunnitelmallisena sosiaalityönä.

Yksilökeskeistä sekä psykososiaalista työtettä työpajassa tunnistettiin kotikuntoutustiimin työssä. Kotikuntoutusta mielenterveyskuntoutujille toteuttavat Soiten omana palveluna Puolipäiväkodin työntekijät Lestijokilaaksossa. Kotikuntoutus on asiakkaan kotiin vietävää palvelua, jossa kuntoutuspalvelut tulevat asiakkaan lähelle hänen omaan elinympäristöön ja arkeen. Kotikuntoutus on määrääjäksi sovittua erityisasiantuntijan antamaa kuntoutusta asiakkaan kodissa. Näin asiakkaalta säästyy aikaa ja voimavaroja varsinaiseen kuntoutumiseen. Kotikuntoutus perustuu asiakkaan tarpeisiin, se on aina yksilöllistä ja tavoitteellista (Kuntoutuspalvelut). Perhossa sosiaaliohjaaja on järjestänyt kotikuntoutusta silloin kun henkilöstöresurssia on ollut nykyistä enemmän. Tällä hetkellä kotikuntoutusta ja neuropsykologista valmennusta ostetaan Keski-Pohjanmaan sosiaalipsykiatriselta yhdistykseltä. Neuropsykiatrinen valmennus (nepsy) on ohjauksellinen ja kuntoutuksellinen kuntoutusmenetelmä, joka on suunnattu asiakkaille, joilla on neuropsykiatrisia erityisvaikeuksia, esim. ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö) tai ADD (tarkkaavaisuushäiriö). Yksilökeskeistä sekä psykososiaalista työtettä tunnistettiin seuraavissa sosiaalityöntekijän tai –ohjaajan käyttämissä työmenetelmissä:

- osallisuuden vahvistaminen erilaisilla palveluilla
- psykososiaalinen tuki
- sosiaalityöntekijän tai –ohjaajan antama sosiaaliohjaus ja neuvonta, tehostettu ohjaus

Ryhmäkeskeinen työote

Päivätoimintaa järjestetään Soiten omana toimintana mielenterveyskuntoutujille Toholammilla, missä asiakkaita käy myös Lestijärveltä. Päivätoimintaa järjestetään sellaisille asiakkaille, joilla ei ole toimintarajoitteidensa vuoksi edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuun työtoimintaan. Mielenterveyskuntoutujien päivätoimintaa ostetaan Keski-Pohjanmaan sosiaalipsykiatriselta yhdistykseltä sen toimintayksiköistä Koivutarhasta Kannuksesta ja Vaskoolista Vetelistä. Soiten ryhmämuotoisia palveluita työntekijät listasivat seuraavasti:

- asiakasraadit
- Koivutupa, kaikenikäisten kohtaamispaikka Kokkolassa

- asumisneuvonta
- pilkkireissut
- avoimia ja suljettuja ryhmiä
 - o kuntouttavan työtoiminnan käsityöryhmä naisille
 - o farkkuryhmä nuorille
 - o Kokkotyösäätiön Varkku –ryhmä ; painonhallinnan ryhmä
 - o liikunta ryhmä
- vertaistuki
 - o miesten vertaistukiryhmät

Soitessa on paljon erilaisia ryhmiä, joista osa on kaikille avoimia matalan kynnyksen ryhmiä ja sitten on suljettuja ryhmiä, joihin asiakkaat ohjautuvat sosiaalityöntekijän tai –ohjaajan toimesta.

Perhekeskeinen työote

Perhekeskeinen työote ei sulje pois yksilö-, pari- tai ryhmätyötä. Perhekeskeisellä työllä saadaan paremmin hahmotettua yksilön tilannetta sekä sosiaalista verkostoa. Perhekeskeiseksi työksi voidaan nimetä ystäväperhetoiminta, kertovat työpajaan osallistuneet työntekijät.

Työllistymisen tukitoimet

Sosiaalinen kuntoutus linkittyy vahvasti kuntien sosiaalihuollon järjestämään kuntouttavaan työtoimintaan, todetaan kuntien aikuissosiaalityön työmenetelmiä koskevassa tutkimuksessa (Saikku 2016). Tutkimuksessa tuli esille kolme erilaista näkemystä: 1) sosiaalinen kuntoutus voi olla matalan kynnyksen kuntouttavaa työtoimintaa, 2) sosiaalinen kuntoutus nähdään kuntouttavaa työtoimintaa edeltävänä toimintana ja 3) sosiaalinen kuntoutus nähdään osana suurempaa kokonaisuutta, erilaisia toimintoja sisältävänä kokonaisuutena. (Puromäki ym. 2017, 13.)

Työpajaan osallistuneet työntekijät toivat esille, että kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään Soiten sisällä omana toimintana ja ostopalveluna yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Keskeisiä toimijoita ovat mm. Kokkotyö-säätiö ja SPR.

Asiakkaan palveluiden jatkumoista huolehditaan niin, ettei asiakkaan tuki pääty yllättäen, jos tuen tarve jatkuu. Mikäli maksusitoumus on päättymässä, myös palvelun tuottajat ovat aktiivisia, jotta tarvittavat päätökset tehdään ja asiakkaan palvelu jatkuu.

3.5. Seuranta ja arviointi

Sosiaalisen kuntoutuksen seuranta vaihtelee yksiköstä toiseen Soitessa. Esimerkiksi TYP:ssä seurataan asiakkaan tavoitteiden saavuttamista säännöllisesti 3-6 kk välein, tapaamalla asiakas toimistolla ja päivittämällä samalla hänen asiakas/aktivointisuunnitelmansa. Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaan tavoitteiden saavuttamisen seuranta toimii hyvin. Sosiaalista kuntoutusta seurataan asiakas/palvelusuunnitelmien avulla, joita tarkistetaan säännöllisesti ja joustavasti tarpeen mukaan. Ne suunnitelmat, joissa mukana ovat TE-toimisto tai KELA, seuranta ja arviointi toimivat, koska ne suunnitelmat liittyvät yleensä asiakkaalle maksettavaan etuuteen. Erityisesti niissä tilanteissa, joissa asiakkaan aktiivisuus tai osallistuminen johonkin toimintaan on ollut velvoittavaa jonkin etuuden saamiseksi, on seuranta tämän vuoksi tarkempaa ja säännöllistä. Jatkuvaa arviointia asiakkaan tilanteesta tekee aina asiakkaan lähityöntekijä. Asiakasta myös tavataan säännöllisesti henkilökohtaisesti tai yhdessä verkoston / palvelun tuottajan kanssa, samalla yhteistyötä tehden. Palvelun ostajalla on tärkeä rooli valvoa ja seurata palvelun laatua. Sosiaalisen kuntoutuksen mittaaminen ja seuraaminen ovat haasteellista, sillä näkyviä tuloksia syntyy pitkällä aikavälillä ja sosiaalisen kuntoutuksen mittareita ei ole kehitelty. Kokeilussa on nyt Kykyviisari – toimintakykymittari.

Soiten työntekijät toteavat, että aikuissosiaalityössä asiakkaan tilanteen seuraaminen on kiinni paljon asiakkaan itsensä omasta aktiivisuudesta, miten hän ottaa yhteyttä ja kertoo nykyisestä tilanteestaan. Toiset asiakkaat ottavat yhteyttä, toiset eivät kykene tai halua. TYP:ssä asiakkaan tilanteen seuraaminen on säännöllisempää. Siellä asiakkaalle tehdään aina loppuarvio, ennen kuin asiakkuus päätetään. Aikuissosiaalityössä asiakas ei enää ota yhteyttä saatuaan tarvitsemansa tuen, ja tällöin työntekijä ei tiedä, mikä asiakkaan sen hetkinen tilanne on. Yleensä asiakas palaa jälleen, kun on tuen tarpeessa.

4. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeet

Soiten työntekijät toivat esille seuraavia kehittämiskohteita. Olen jakanut ne viiteen eri teemaan. Eniten kehittämistarvetta löytyi sosiaalisen kuntoutuksen prosessin kehittämisessä. Selkeitä kehittämiskokonaisuuksia olivat myös ryhmätoiminnan kehittäminen, laadun varmistaminen ja sen kehittäminen sekä kotoutumisen kehittäminen.

Prosessin kehittäminen:

Sosiaalityötä tulisi selkiyttää ja kehittää erilleen sosiaalisesta kuntoutuksesta ja samalla tulisi selkiyttää sosiaalisen kuntoutuksen määritelmää. Se helpottaisi sosiaalisen kuntoutuksen tunnistamista, eikä se vain hukkuisi asiakastyöhön. Tämä toisi sosiaalisen kuntoutuksen näkyväksi. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi voitaisiin kuvata QPR- tai vastaavalla mallintamisohjelmalla. Mallintamisen avulla myös sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessi selkiytyisi ja asiakkaiden erilaiset palvelupolut tulisivat selvemmiksi. Kaikki palvelut tulisi olla kuvattuna sekä työntekijöille että asiakkaille, jotta molemmat tietävät, mitä vaihtoehtoja on tarjolla. Asiakkailla olisi ajantasaiset palvelusuunnitelmat, ja ne sisältäisivät mitä palveluita asiakkaalla on ja kuka on vastuutyöntekijä. Käytössä tulisi olla selkeä arviointityökalu, jolla voidaan arvioida, milloin asiakas on esim. kuntouttavassa työtoiminnassa kuntoutunut riittävästi siirtyäkseen eteenpäin. Näin olisi mahdollista saada asiakkaan palveluihin selkeitä jatkumoa.

Samalla yhteistyö eri palvelualueiden kanssa selkiytyisi ja tiiviin yhteistyön tekeminen olisi mahdollista. Yhteistyö poistaisi myös päällekkäisen työn tekemistä. Toimiva yhteistyö parantaisi yksilökohtaisten palvelujen sovittamisen koko perhettä koskeviin palveluihin. Esimerkiksi lastensuojelun ja aikuissosiaalityön yhteistyön tiivistämistä ja yhteensovittamista kaivataan. Näin esimerkiksi lastensuojelun asiakasperheelle laadittaisiin yhdessä aikuissosiaalityön kanssa asiakassuunnitelmat ja toimintatavat. Toiseksi tällä hetkellä esimerkiksi terveysosiaalityössä käytetään eri asiakastietojärjestelmää kuin aikuissosiaalityössä ja asiakkaan siirtyessä sairaalan sosiaalityön piiristä aikuissosiaalityöhön, eivät jo olemassa olevat asiakastiedot ole aikuissosiaalityön käytettävissä. Yhteistyön tekeminen tulisi ulottaa koskemaan myös muita yhteistyökumppaneita. Dialogista toimintatapaa tulisi vahvistaa.

Tarvetta olisi kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmälle. Sellainen on joskus ollut olemassa, mutta tällä hetkellä se puuttuu. Aikanaan se koettiin toimivaksi ja hyväksi käytännöksi.

Ryhmätoiminnan kehittäminen:

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa halutaan kehittää. Ryhmille halutaan erilaisia toimintasisältöjä. Työntekijät esittivätkin erilaisia ideoita sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien toiminnan sisällöiksi, joita olivat mm. työpajatoiminta, voimaannuttava valokuvaus, elämänhallinnan ryhmä ja naisten ryhmä. Erityisesti nuorille haluttaisiin järjestää enemmän ryhmiä, joissa sisältöinä olisivat esimerkiksi musiikki tai tietotekniikka.

Kotoutumisen kehittäminen:

Keskusteluissa nousi esille myös kotouttamisprosessin rakenteen selkiyttämisen tarve ja sen havainnollistaminen asiakastyössä sekä työyhteisön suunnittelutyössä. Tarvetta olisi uusien menetelmien laajemman käytön vahvistamiselle ja kehittämiselle. Näistä esimerkkinä voi mainita liikennevalot ja kotouttamiskaari. Kotouttamisen vuosikellon laatiminen on vielä vähän kesken. Tärkeänä kohtana nähdään nivelvaihe kotoutumisen loppuvaiheesta siirtyminen ns. tavallisiin palveluihin. Tätä nivelvaihetta halutaan kehittää saumattomaksi palveluksi, jotta asiakkaat eivät pääse putoamaan pois palveluista. Lisäksi halutaan vahvistaa asiakkaiden osallisuutta.

Muuta:

Muita haasteita tuli esille mm. maaseudun pitkät välimatkat. Miten pystytään tarjoamaan ja takaamaan samanlaiset palvelut riippumatta siitä, missä asiakas asuu? Kaikki sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen keskittyminen esimerkiksi Kokkolaan ei ole toivottavaa. Asiakkaiden liikkumiseen liittyen on haasteita. Esimerkiksi kuljetuspalvelun kriteerit ovat tiukentuneet, eikä asiakas voi hyödyntää kuljetuspalvelua, jotta pääsisi esimerkiksi sosiaaliseen kuntoutukseen työpajalle.

Haasteena on myös tavoittaa sellaisia asiakkaita, jotka eivät halua tulla tavoitetuiksi ja jotka eivät halua ottaa palveluita vastaan. Mitkä olisivat ne keinot, joilla nämä asiakkaat voitaisiin tavoittaa ja motivoida tuen piiriin?

Soiten organisaatioon kuuluu oma kehittämysyksikkö. Yksikön tavoitteena on tukea ja varmistaa yhteistyössä eri toimialueiden kanssa asiakaslähtöiset, kehittyvät, osaavat ja integroidut palvelut kuntalaisille. Tätä Soiten omaa kehittämysyksikköä halutaan hyödyntää enemmän aikuissosiaalityön kehittämistyössä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen –palveluiden (HYTE) kehittäminen on tällä hetkellä vielä kesken, eikä vielä voi varmuudella sanoa, mitä palveluita siihen tulevaisuudessa sisältyy. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön tavoitteena on asukkaiden hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen, hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn lisääminen, sairauksien, tapaturmien ja syrjäytymisen ehkäisy sekä mielenterveyden ja osallisuuden vahvistaminen. Työhön kuuluvat ehkäisevien sosiaalipalveluiden järjestäminen, esimerkiksi syrjäytymisen ja työelämän ulkopuolelle joutumisen ehkäisy, työllisyyden ja hyvinvoinnin edistäminen. (Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen) Miten nämä tulevat HYTE-palvelut tulevaisuudessa erotetaan SOTE-palveluista, sosiaalityöstä ja sosiaalisesta kuntoutuksesta?

5. Yhteenveto

Soiten työntekijät, jotka osallistuivat työpajaan määrittelevät sosiaalisen kuntoutuksen seuraavasti. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jota pitää pystyä arvioimaan. Sosiaalisella kuntoutuksella on selkeä alku ja loppu. Se vaatii eri toimijoiden yhteistyötä ja ammattilaisten osaamisen yhdistämistä asiakkaan hyödyksi. Sosiaalinen kuntoutus määrillään aina yksilökohtaisesti. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteina on sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen torjuminen. Sitä toteutetaan asiakkaan ”vierellä kulkien”, mahdollisimman matalan kynnyksen palveluna. Sosiaalinen kuntoutus on aina asiakkaalle vapaaehtoista. Sosiaalisen kuntoutuksen tuen on perustuttava aina henkilön omien kykyjen ja voimavarojen tunnistamiseen, tavoitteen ollessa henkilön mahdollisimman itsenäinen ja omaehtoinen toiminta. Sosiaalinen kuntoutus on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jossa yksilöllinen tuki yhdistyy toiminnallisuuteen.

Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi perustuu asiakkaan kanssa, keskustellen tehtyyn, tarvittaessa monialaiseen, palvelutarpeenarvioon. Tyypillisesti sosiaalisen kuntoutuksen piirissä on asiakkaita, joilla on heikkouksia toimintakyvyssä. Sosiaalisella kuntoutuksella vahvistetaan sosiaalista toimintakykyä ja osallisuutta sekä työmarkkinavalmiuksia.

Asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta ja tilannetta selvitetään palvelutarpeenarvion kautta. Palvelutarpeenarvion avulla pystytään selvittämään asiakkaan elämäntilanne kokonaisvaltaisesti, sekä pystytään ohjaamaan asiakas oikeisiin, häntä parhaiten hyödyttäviin ja tukeviin palveluihin. Monialainen yhteistyö perheellisten aikuissosiaalityön asiakkaiden kanssa, perheenjäsenten huomiointi, on erityisen tärkeää. Käytössä ei ole ollut mittareita, joilla tarvetta arvioidaan. Tällä hetkellä kokeilussa on Kykyviisari -toimintakykymittari.

Päätökset sosiaalisesta kuntoutuksesta tehdään aikuissosiaalityössä, mielenterveys- ja päihdepalveluissa. Sosiaalista kuntoutusta seurataan asiakas/palvelussuunnitelmien ja Kykyviisarin avulla, joita tarkistetaan säännöllisesti ja joustavasti tarpeen mukaan.

LÄHTEET

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Maakunta- ja sote-uudistuksen internetsivut.
<http://alueuudistus.fi/jarjestamisen-kasikirja/suunnittelu-ja-seuranta/hyvinvoinnin-edistaminen>

Luettu 4.6.2018

Kuntoutuspalvelut. Keski-Pohjanmaan sosiaalipsykiatinen yhdistys ry:n internetsivut.
<http://www.kpspy.fi/kpspy/toiminta/kuntoutuspalvelut.html> Luettu 4.6.2018.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

laki työllistymistä edistävästä monialaisesta palvelusta 1369/2014.

Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitokset internetsivut.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/verkostokartta> Luettu 4.6.2018

Masennuskysely (BDI-21) Terveystalo.fi internetsivut.
<https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsearviointi/Pages/BDI.aspx> Luettu 4.6.2018

PRO SOS –hanke Uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa toteutussuunnitelma 2017-2018.

PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa, hankesuunnitelma ajalle 1.8.-2016 – 31.12.2018.

Puromäki, Henna; Kuusio, Hannamaria; Tuusa, Matti; Karjalainen Jarno (2017) Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Työpaperi 47/2016 Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Saikku, Peppi (2016) Vaikeasti työllistyvien palvelurakenteet kunnissa: aktiivisuuden ja sosiaalityön yhteydet muuttuvassa tilanteessa. Teoksessa Sanna Blomgren, Jouko Karjalainen, Pekka Karjalainen, Minna Kivipelto, Paula Saikkonen & Peppi Saikku (2016) Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa: THL Raportti 4/2016. Saatavissa:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130515/URNISBN978-952-302-648-3.pdf?sequence=1> Luettu 28.5.2018.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2017:5.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Suunnitelmallinen aikuissosiaalityö 2018. Innokylän internetsivut.
<https://www.innokyla.fi/web/verstas808860> Luettu 31.5.2018.

Toikko, Timo (1997) Psykososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus (2), 169–185.

Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika (2014) Selvitysnuorten sosiaalisesta KUNTOUTUKSESTA. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42

TERVETULOA SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN TYÖPAJA

Paikka: Elba Helmi -sali

Aika: 9.11.2017 klo 9-12.00

Kohderyhmä: Aikuisten sosiaalityö ja palveluohjaus

Tavoite: Selvittää sosiaalisen kuntoutuksen arvioinnin prosessia ja sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä

Järjestäjä: PRO SOS –hanke, SoNET BOTNIAN osahanke

Etukäteistehtävä:

- Miten yksikössänne selvitetään asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarve / sosiaalinen toimintakyky?
 - Miten tunnistetaan erityisen tuen tarpeessa olevat?
 - Mitä mittareita on käytössä?
- Kuvaa sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä/toimintamalleja aikuissosiaalityössä. Kerro hyvistä käytännöistä.
- Mitä kehitettävää on yksikkösi tarjoamassa sosiaalisessa kuntoutuksessa liittyen palveluprosesseihin ja/tai työmuotoihin?

Palauttakaa etukäteistehtävän vastaukset minulle 3.11.2017 mennessä

Lisätietoja: Heli Huhta, heli.huhta@seamk.fi puh. 040 – 868 0855

Sosiaalisen kuntoutuksen työpajan diat Kokkolassa 9.11.2017

PRO SOS
***** HANKE

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN TYÖPAJA
Kokkola 9.11.2017

17§
Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa **tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.**

SHL ja sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalityön – ja ohjauksen keinoin
Sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi
Syrjäytymisen torjumiseksi

Osallisuuden edistämiseksi
Tehostettua tukea

Elämänhallinnan lisääminen
Toimintakyvyn ylläpitäminen
Työmarkkina-vaimiuksien edistäminen

Sosiaalinen kuntoutus on tavoitteellista

- Kuka toteuttaa?
- Missä toteutetaan?
- Miten toteutetaan?

Sosiaalisen kuntoutuksen keinoja:

- Yksilöllinen psykososiaalinen tuki
- Lähityö:
 - Kotikäynnit
 - Mukana kulkeminen
 - Harjoittelu omien asioiden hoitoon
- Toiminnalliset ryhmät
- Vertaistuki
- Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan
- Työtoiminta

Sosiaalisen kuntoutuksen keinoja:

- Intensiivinen tuki
- Perustuki
- Kevyt tuki

Työskentely

- Pienryhmissä kysymysten läpikäymistä klo 10.15 asti
- Klo 10.20 jatketaan kysymysten läpikäymistä yhdessä
- Klo 11.30 lopetetaan

Sosiaalisen kuntoutuksen kartoitus

- Arviointi
- Päätökset sosiaalisesta kuntoutuksesta
- Palvelut ja palvelujatkumot
- Seuranta ja arviointi
- Sosiaalinen kuntoutus ja aikuissosiaalityö
- Kehittäminen